

СТАНОВИЩЕ

за дисертационен труд

за придобиване на образователната и научна степен „Доктор“

в професионално направление 3.2 Психология,

по процедура за защита във Философски факултет

на Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Рецензията е изготвена от **проф. д.п.н. Ирина Зиновиева – Софийски университет „Св. Климент Охридски“** в качеството ѝ на член на научното жури съгласно Заповед № РД 38-429 / 16.05.2023 г. на Ректора на Софийския университет.

Тема на дисертационния труд: Психосоциални корелати на наднорменото тегло и затлъстяването

Автор на дисертационния труд: Петя Вескова Пандурова

Обща характеристика на дисертационния труд

Дисертацията съдържа 223 страници, от които 186 стр. са основен текст, таблици и графики. Литературата включва 323 заглавия, от които 18 заглавия на български език, останалите – на английски. Изследователският инструментариум е представен в приложение. Работата е илюстрирана с 32 таблици и 34 графики.

Дисертацията третира наднорменото тегло и затлъстяването като многокомпонентни феномени, които имат генетични, биологични, психологически, социално-икономически и поведенчески корелати. В основата им се намира енергиен дисбаланс между приетите и изразходените калории. От тази гледна точка, храненето и нивата на физическа активност са ключови поведенчески фактори, които имат съществена роля за поддържане на теглото в здравословни граници.

В първа глава са разгледани различни перспективи към наднорменото тегло и затлъстяването – от биологична и медицинска до психологическа. Психологическата перспектива е представена изчерпателно, като са подробно анализирани основните теоретични

модели: психосоматична теория, теория за външния ефект, теория за когнитивно ограничаването на хранене, спираловиден модел за наднорменото тегло и затлъстяването, модел „стрес – възнаграждане“, хомеостатична теория и екологичния модел за наднорменото тегло и затлъстяването.

Във втора глава е представена методологичната рамка на емпиричното изследване с подробно изложение на целта, задачите, хипотезите, теоретичния модел и инструментариума.

Третата част съдържа анализ на резултатите от емпирично изследване на връзките между психосоциалните характеристики и хранителното поведение, физическата активност и наднорменото тегло.

Литературна осведоменост и теоретична подготовка на кандидата

Темата е разработена грижливо и компетентно, като са анализирани значителен брой изследвания на авторитетни автори в международните научни списания. Отражена е и българската литература по въпроса. Направен е анализ на основните направления в третирането на избрания научен проблем. Прави впечатление, че дисертантката познава много добре литературата в областта, умее да анализира обемно съдържание и да прави адекватни изводи.

Много добро впечатление прави наличието на обобщения в края на всяка част, които синтезирани и точно открояват основните тезиси.

Методология

Създаденият интегративен модел е проверен чрез емпирично изследване. Общият брой на участниците в него е 1274 човека. Първо е проведено пилотно изследване с 562 респонденти, а в последствие и основно със 712. За проверка на психометричните характеристики на скалите са използвани експлораторен факторен анализ по метода на главните компоненти и анализ на вътрешната консистентност на скалите с алфа на Кронбах, като предварително е проверена възможността за използването му чрез теста за сферичност на Балтлет и мярката за адекватност на извадката (КМО). Анализът на хранителното поведение, физическата активност и наднорменото тегло от гледна точка на психосоциал-

ните характеристики, които са включени в модела, става с: а) поредица еднофакторни дисперсионни анализи и т-тестове за анализиране на ефектите на демографските фактори; б) с корелационен и регресионен анализ за връзките и предиктивните възможности на избраните психосоциални променливи.

Докторантката показва много добри умения за избор на адекватен статистически метод, прилагане и коректна и прецизна интерпретация на получените резултати.

В дискусиите подробно и с вещина се разискват постигнатите нови данни и потвърждаването на вече съществуващите.

Това придава убедителност на получените резултати, а задълбочената теоретична подготовка допринася за коректността на интерпретациите и изводите.

Автореферат

Представеният автореферат отразява коректно основното съдържание и научните приноси на дисертационния труд, разработен е много добре и може да бъде публикуван за официална защита.

Научни приноси

Приемам научните приноси, формулирани от кандидата, но искам да добавя три неща.

1. Поради високата значимост за обществото и за индивида, проблематиката около хранителното поведение, наднорменото тегло и затлъстяването, включително и психосоциалните им корелати, е доста интензивно изследвана и възможността да се направи оригинално изследване е ограничена. Петя Пандурова подхожда към въпроса като създава уникална интегративна методологична рамка, на основата на задълбочен обзор на литературата, и на тази основа гради своето проучване. Включени са параметри от различни равнища – социално, индивидуално, групово, организационно, с което феноменът бива атакуван от различни страни и в резултат е постигната много добра обяснителна способност на изследваното съчетание от характеристики.

Второ, заедно с научния ръководител, дисертантката създава три нови въпросника, които операционализират всекидневните диетични модели (здравословно и нездравословно хранене), подкрепящите социални и контекстуални фактори. Това са: а) Въпросник за

хранително поведение и физическа активност (Пандурова & Карабелъова, 2022), който включва скалите здравословно хранене, нездравословно хранене и физическа активност; б) Въпросник за социална подкрепа на здравословен стил на живот (Пандурова & Карабелъова, 2022) с две скали (подкрепа от семейството и от приятелите). Третият въпросник е най-креативен - Въпросник за подкрепа на здравословния стил на живот от околната среда (Пандурова & Карабелъова, 2022) със скали подкрепа на здравословния стил на живот от организационната среда (измерва подкрепата на здравословното хранене и физическата активност, осигурени от училището или работодателя), подкрепа на здравословния стил на живот от физическата среда (фактори на непосредствената физическа среда, свързвани с поддържане на теглото в здравословни граници - „Близко до дома ми има спортни съоръжения със свободен достъп.“) и скала подкрепящи здравословния стил на живот политики („Там, където живея, мога да ходя пеша или да карам колело безопасно“, „Мога да закупя здравословна и разнообразна храна на достъпна цена...“).

Прави впечатление, че въпросниците и съдържащите се в тях скали да много добре обосновани. Психометричните им характеристики са с високи стойности. Проверени в условията на българския културен контекст, те дават основание да се мисли, че могат да работят добре и в други културни условия. Важно е докторантката, заедно с научния ръководител, да продължат работата си върху тях и да направят публикации в международни списания, за да има видимост на методиките и възможности за тяхното разпространение.

Трето, разгледани са зависимости между позитивните емоции и хранителното поведение. Типичният изследователски подход е вниманието да се съсредоточи върху негативните емоции в хранителното поведение, но в работата на Петя Пандурова значително внимание е отделено и на положителните, като са получени интересни резултати, които могат да затвърдят нова линия на изследвания.

Оценка на качеството на научните трудове на докторанта, свързани с покриването на минималните национални изисквания за научната степен „доктор“ в ПН 3.2 Психология

Представени са 6 научни публикации – една самостоятелна и пет в съавторство, като самостоятелната публикация е в списание, издавано от авторитетното международно из-

дателство Springer (без да е включено в Scopus или WoS - 10 точки). Две от другите публикации са статии, съвместни с научния ръководител и са поместени в сборници от международни конференции с научно рецензиране (10 т.). Докторантката има и други две излезли от печат публикации, също съвместни: едната с трима съавтори в сборник с научно рецензиране (2,5 т.); другата - с двама съавтори в българско реферирано списание (НАЦИД) (3,33 т.). В момента се очаква да излезе и нова съвместна студия с научния ръководител, която носи още 7,5 точки на докторантката.

Минималните национални изисквания са покрити (33,3 т.).

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

След като се запознах с представените дисертационен труд, автореферат и другите материали, и въз основа на направения анализ на тяхната значимост и съдържащи се в тях научни и научно-приложни приноси, потвърждавам, че научните постижения отговарят на изискванията на ЗРАСРБ и Правилника за приложението му и съответния Правилник на СУ „Св. Климент Охридски“ за **придобиване на образователната и научна степен „доктор“**. В частност кандидатът удовлетворява минималните национални изисквания в професионалното направление и не е установено плагиатство в представения дисертационен труд, автореферата и научните трудове.

Давам своята **положителна** оценка на дисертационния труд.

Въз основа на гореизложеното, **в качеството на член на научното жури смятам, че има всички основания да се даде образователната и научна степен „доктор“ в професионално направление 3.2 Психология (Психология на здравето) на Петя Вескова Пандурова.**

24 юли 2023. г.

проф. д.пс.н. Ирина Зиновиева